

УДК 141.7:165.6/8

ДІАЛЕКТИКА ІНТЕНЦІЙНОЇ КОНФЛІКТОЛОГІЇ: ЕКЗИСТЕНЦІЙНІ РУШІЇ СОЦІАЛЬНО-ГРУПОВОЇ ДИНАМІКИ

DIALECTICS OF INTENTIONAL CONFLICTOLOGY: EXISTENTIAL DRIVING FORCES OF SOCIAL GROUP DYNAMICS

Ревін Ф. Г.,

аспірант кафедри соціальної філософії,
філософії освіти та освітньої політики,
Національний педагогічний університет
ім. М. П. Драгоманова (Київ, Україна),
e-mail: frollrevin@gmail.com,
ORCID: 0000-0002-7349-8079

Revin F. G.,

National Pedagogical Dragomanov University
Postgraduate department of social philosophy,
philosophy of education and educational policy,
(Kyiv, Ukraine),
e-mail: frollrevin@gmail.com,
ORCID: 0000-0002-7349-8079

Мета статті простежити причини виникнення антагоністичної напруги, що лежить в основі соціального поштовху. Особливу увагу було приділено висвітленню функції конфлікту як необхідної екзистенційної домінанти соціальних перетворень. Дослідивши діалектику внутрішньогрупової структури, автор демонструє прямі та опосередковані наслідки інтерперсональної конфронтації як каталізатора творчого і вольового потенціалу у подоланні індивідуальних і колективних суспільних вад.

Ключові слова: солідарність, прaxis, прогресивно-регресивний метод, діалектичний номіналізм, групова динаміка, екзистенціалізм, функціоналізм, конфліктологія.

The goal of the article is to examine the reasons behind emergence of antagonistic tensions which underpin social impetus. Particular importance was given to elucidating the function of conflict as a necessary existential centerpiece of social transformation. Following the dialectics of internal group structure the author demonstrates direct and implicit consequences of interpersonal confrontation as a catalyst of creative and volitional potential in overcoming individual and collective societal ills.

Keywords: solidarity, praxis, progressive-regressive method, dialectical nominalism, group dynamics, existentialism, functionalism, conflictology.

Постановка проблеми. Соціальні зміни можуть набувати різних видів, зокрема конфліктних. Це положення стає ще більш актуальним, будучи проаналізованим через призму діалектичного підґрунтя наявного в усіх формах соціальної конфронтації. Репрезентоване в даному річизі, суспільне життя є протиборством, в першу чергу, через притаманну йому природну мінливість. Водночас, оскільки у людському суспільстві не існує сталості, саме в конфлікті знаходиться творче ядро телеологічної консолідації, можливість екзистенційного вивільнення та стимул до раціонального оволодіння й приборкання соціальних негараздів. З точки зору базових положень діалектики, конфлікт народжується внаслідок опору, тиску й інтенції домінування однієї сили над іншою.

Відтак, легко побачити як викристалізовується основна причина соціального антагонізму, яка криється у дезбалансованих відносинах панування і підпорядкування, зловживаннях та утисках влади,

що ведуть до нерівності різних соціальних прошарків і груп в ієрархічній структурі суспільства. Оскільки соціальна нерівність притаманна та існує в будь-якому суспільстві, то і конфлікти є неминучим супутником як цілеспрямованої, так і довільної інтеракції соціальних агентів. Особливий інтерес в цьому плані викликають положення про реалістичні інтереси груп, що вступають у пряму конфронтацію щодо постулатів, на яких наголошував ще К. Маркс, а саме моделі конфліктного взаємоопору, коли усвідомлення власних інтересів призводить до гострого (підчас революційного) протистояння [6, с. 87]. Так, вплив останнього простежується у світлі екзистенційних обертонів досліджуємої в актуальній праці проблематики.

Потрактований в означеному руслі соціалізм Ж.-П. Сартра, зокрема, пропонує сприймати тезу щодо перманентно наявного в соціумі конфліктогенного стану як порятуюнок марксизму від «ледачого догматизму». Як і сучасні йому вчення Франкфуртської школи соціальних досліджень (Т. Адорно, М. Горкгаймер, Г. Маркузе), французький філософ, отже, прагне до розвитку загально-критичної теорії суспільства, що приймаючи реальність економічного класу, водночас, рішуче критикувала б будь-які однобічні редукції персональних діяльнісних мотивів до похідного від них стану соціально-класових конфліктів.

Підкріплюючи власні психологічні пояснення людської поведінки шляхом контекстуалізації окремих дій індивідуума через вплив на нього матриці широких соціальних структур: клас, сім'я, нація, група тощо, Сартр переконаний, що економічний показник є лише одним з багатьох важливих структурних чинників, покликаних надати інтелігібельного висвітлення мотивів й результатів суспільної діяльності. Зокрема, відкидаючи будь-які форми соціально-наукового редукціонізму, філософ стверджував, що людська ситуація включає в себе народження, смерть, національність, стать, расу, організм та цілий набір інших релевантних щодо спільної життєдіяльності категорій; як і пізніші аналітичні марксистки, вважав, що самих «об'єктивних інтересів» недостатньо для пояснення намірів окремих агентів соціальних перетворень [7]. Класовий аналіз, відтак, на думку Сартра, повинен поєднуватися з персональною історією.

Видана у повоєнний період «Критика діалектичного розуму», отже, є спробою синтезувати екзистенціалізм та марксизм, продемонструвавши виправданість надання функціонального пояснення соціальних явищ. Не менш доречним в цьому плані виступає інспіроване діалектичною складовою марксизму вчення німецько-британського соціолога та політичного діяча Р. Дарендорфа, що має схожі ознаки розгортання та впливу конфліктної ситуації на подальшу соціальну трансформацію. Так, аналізуючи суспільний устрій, вчений наголошує на характерній соціетальній організації, яка неодмінно передбачала б чіткий розподіл, обумовлений ригористичною диференціацією владних відносин, ролей і статусів її членів. Відтак, в будь-якій організації індивіди та сформовані

ними групи виконують певні ролі згідно з власною приналежністю до конкретних владних шаблів [4, с. 34].

Підкреслює факт антитетичних інтенцій, що викликані майново-субординаційними чинниками і відомий конфліктолог Л. Козер, концепція «реалістичного конфлікту» якого, втім, спонукає його безпосередніх учасників шукати компроміси й альтернативні засоби примирення (резолуції), котрі б уникали відкритої конфронтації. Вкрай ефективно синтезувавши ідеї Зіммеля і Маркса, вчений зробив серйозний внесок у розробку функціонального розуміння соціального антагонізму, що всеохопно розглянувши причини виникнення, гостроту та тривалість конфліктних сценаріїв, наголошує на позитивних факторах протидії для адаптації та укріплення «соціального організму» [5, с. 15].

Виклад основного матеріалу. Доробок соціально-політичних поглядів пізнього Ж.-П. Сартра найкраще зрозуміти через переосмислення діалектики господаря і раба в рамках засадничих мотивів «Феноменології Духа» Гегеля. Вже у «Бутті і Ніщо» філософ визнавав, що люди борються один з одним за визнання, втім, відкидав можливість подолати це завдяки солідаризованій взаємодії. Втім, у працях, опублікованих з кінця 40-х років, він різко змінив власні погляди, відкинувши попередньо панівне в його системі соліпсичне картезіанство, визнавши, що інтерперсональне протидія може бути подолане лише через обоюдне визнання. Найкращим прикладом, що його надав мислитель в цьому плані була синергічна трансформативна динаміка, яка відбувається серед митців та їх публіки і шанувальників під час перформансу [9, с. 28].

Не менш вагомою зміною поглядів було зміщення акценту боротьби за визнання зі сфери егологізму та віднайдення його в лоні суспільства та історії, що дозволило проаналізувати соціальне пригнічення як тип закономірного панування. Нарешті, філософ дійшов висновку, що соціальна солідарність не була, як попередньо стверджувалося, лишень психологічною проекцією, а виявлялася самодостатньою онтологічною реальністю, яка базується на супраіндивідуальних зв'язках і взаємодіях найвищих в будь-якому суспільстві. Так, в праці «Пошук методу», Сартр формулює принцип «прогресивно-регресивного», що поєднує й гармонізує психологічні та соціологічні пояснення людської діяльності. Зокрема, дві основні складові нового методу соціального дослідження, що його філософ презентує нам - це регресивний аналіз статичних соціальних структур, таких як клас, сім'я та епоха, та компліментарний щодо нього прогресивний аналіз, в якому складні перетворення суспільних формацій пояснюються з точки зору буттєвої перспективи діяльності окремих осіб та груп, що з них складаються.

Застосувавши цей метод до життєписів Г. Флобера, С. Малларме та Ж. Жене, філософ доходить висновку, що особи «втілюються» (усвідомлюють і висловлюють) основні соціальні події, рухи та цінності сучасної їм епохи. Останнє положення, втім,

не слід плутати з марксистським детермінізмом, постулюючим діяльність окремих людей як пішаків в історичній грі, яка не потребує і не змінилася б суттєво без участі у ній того чи іншого індивідуума. Навпаки, для Сартра особи мають силу змінювати історію, що принциповим чином реалізується через групову боротьбу й колективний опір. В дусі Гегеля та Маркса, теорія експлікована в «Критиці діалектичного розуму» визнає згуртоване суспільне протистояння як анімаційний принцип людської історії та екзистенції [10]. Відкидаючи будь-яку колективно незводиму свідомість, Сартр стверджує, що існує базова онтологічна відмінність між діями окремих людей (індивідуальний праксис) та діяльністю згуртованих груп (спільний праксис). Слід, однак, зазначити, що попри те, що групи демонструють колективну телеологію, жодна інтенційна спільнота, однак, не є, на його думку, в буквальному сенсі сумісним інтенційним організмом. Отримавши назву «діалектичний номіналізм», даний підхід, відтак, передбачав, що з онтологічної точки зору, особи передують групам, які вони утворюють.

Згідно з наведеною класифікацією соціальні групи, у свою чергу, поділяються на чотири основні типи: злиття, поруки чи обітничі, організації та установи. Відмінні від справжніх взаємодіяльних сполук, соціальні «колективи» - це відносно сталі конгломерати осіб, де, однак, цілковито відсутні колективна дія чи взаємне визнання. Аналіз Сартром відомого історичного прикладу фортеці Бастилія, коли розгнівана юрба парижан була перетворена з дезорганізованого натовпу на дієву комуну шляхом інтерналізації хибної перспективи сприйняття державними чиновниками, які переконали себе, що бунтівники представляли собою цілісний рух з єдиною метою, ще більше підкріплює фундаментальне твердження філософа про те, що соціальні групи набувають спільної реакційної ідентичності, коли починають усвідомлювати загрози власного оточуючого середовища [11, с. 121].

На відміну від попередніх поглядів часів «Буття та Ніщо», де відчуження зображується як невідворотний онтологічний стан, що, сягає корінням матеріального дефіциту, усунувши який ми стаємо спроможні насолодитися «крихтою реальної свободи», пізніший період сартрівського песимізму кардинально зміщує акценти у бік колективного поневолення. Так, перш ніж формувати власний проєкт соціальний агент, в першу чергу, повинен досягнути власний інтенційний горизонт завдяки інтеріоризації зовнішнього впливу, частиною якого він є. Виходячи з цього складається можливість праксису соціальних об'єктів, що разом з екстеріоризацією внутрішнього осередку, змінює існуючу реальність, наново перетворюючи горизонт можливостей.

Очевидно, що досягнення певних цілей неможливо поодиночі, що як вже йшлося вище спонукає людей до формування об'єднаних ансамблів. Останні, у свою чергу, діляться на групи та колективи. Поведінка групи, таким чином, значною мірою наслідує модель діяльності одиничного

суб'єкта при формуванні індивідуального телеологічного проекту. Основною відмінністю, однак, є те, що суб'єктність при цьому помножується. Група, отже, це вільний мультиінтенційний синтез декількох праксисів, об'єднання яких веде до постулювання спільної мети, що будучи досягнутою призводить до негайної дезінтеграції й розпаду діяльнісного колективу. Водночас, укрупнення групи веде до збільшення відцентрових сил за рахунок сполуки індивідуальних праксисів, що в синтетичній єдності накладають відбиток на вектори цілепокладання і, відтак, можуть змінювати і деформувати мету і методи групової динаміки, що, так само, веде до її розпаду [7, с. 152].

Функціонуючи як вкрай амбівалентна сутність, поступово зростаючи, група згодом формує осередок з довірених осіб, що володіють «істиною» і доносять її до решти членів. Сумнів в правдивості інформації, що розповсюджується серед учасників групи ядром «вождів», втім, веде до нового посилення відцентрових сил, загрожуючи розколом через формування в ній альтернативних кластерів колективної інтенційності. Слід зауважити, що з точки зору сартрівської революційної динаміки, подібна діяльність неминуче присікається основним центром, який здійснює командний вплив, надсилаючи превентивні керівні директиви іншим членами. Сторонні елементи, що загрожують існуванню групи, отже, ізолюються, піддаються остракізму чи знищуються як в переносному, так і в прямому сенсі. Цікаво, що, з точки зору екзистенційної діалектики, колективи можуть реалізовувати функцію самозбереження не тільки під впливом внутрішніх факторів, а й у світлі сторонніх загроз. Зокрема, опинившись в стані боязливого збентеження, група самооб'єктивує себе перед загрозою зовнішніх викликів. При цьому загроза знищення (ворог) може бути, як реальна, так і фантомно існувати виключно в уяві членів колективу. Інституціоналізація, визначення і закріплення соціальних норм, правил, статусів і ролей, приведення їх у систему, здатну діяти задля задоволення спільних намірів, у свою чергу, виступає як особливий спосіб компіляції попередніх механізмів. На цьому етапі, колектив піддається внутрішній структуризації, завдяки продукуванню прозорих критеріїв, які вказують груповим агентам, що саме повинно піддаватися виключенню й знищенню (терор) та на що конкретно група повинна реагувати, як на загрозу (страх).

Аналіз проблематики механізмів сумісного взаємозбереження, таким чином, пропонує поглянути на колектив як на динамічну структуру, що послуговуючись принципом елімінації, здійснює у такий спосіб селекцію ефективності кадрів, що активізують продуктивні резерви під страхом утрати можливості задовольнити власні потреби у разі виключення [Там само]. Оскільки, колектив для кожного його члена діє як споріднений Інший, то і існування кожного окремого члена в його рамках – це зворотно колаборативна екзистенція, що досягає цілей Іншого за допомогою засобів Іншого. Групова інтенційна практика, отже, втрачає будь-

який натяк на персональну свободу, перетворюючись на необхідність самоактуалізації в жорстких рамках, заданих колективом.

Особи в даному стані подібні ряду натуральних чисел, а соціальний вимір такої спільності, спонтанно виникає в будь-якому місці, де можна знайти зовнішню щодо неї мету (черга в магазині, глядачі на концерті, люди на відпочинку, в очікуванні транспорту тощо). Хоча ступінь атомізації в подібній чистій серії може різнитися, втім, непорушним залишається факт дезінтеграції, коли діяльнісно-інтенційна сполука розпадається одразу після досягнення безпосередньої мети, так і не утворивши сталого формування. В результаті наявна багаторівнева система ансамблів практик, в рамках якої індивідуальні праксиси, які при певних обставинах можуть зливатися в групи, котрі, у свою чергу, перетікають в колективи, і все це, знов-таки, підпорядковується серійності як нормативній формі соціального буття.

Групи, колективи та індивідуальні праксиси, діючи спільно, водночас, протистоять один одному в соціальному полі, де їх практика є наслідком і обмеженням для інших індивідуумів, груп і колективів, формуючи у такий спосіб складну матрицю з взаємного зняття. Формуючи всеохопний загальний праксис, окремі індивіди і групи потрапляють у царство тоталізованої свободи й об'єктивованої практики, що проникненні радикальним примусом перетворюючим граничне відчуження на анти-діалектику [10]. Нарешті, так званий праксис-процес, в рамках якого триває боротьба індивідуальних діалектик, які змушують рухатися важку машину матерії, здається формулюється Сартром лише для того, щоб знову тоталізуючись у групі і загальному праксисі, відродитись на вищій стадії діалектикокультури як третій і остаточній антиетичній стадії.

На противагу цьому, вже згаданий Дарендорф аналізуючи конфліктні передумови соціальної організації, починає від сформованої завдяки намірам одиничних індивідів невеликої групи та поступово екстраполює результати її інтенційної діяльності на суспільство в цілому, що отримує назву принципу «імперативно координованої асоціації». Подібний характерно чіткий розподіл ролей і статусів членів колективу, обумовлено не менш ригористичною диференціацією владних відносин. Зокрема, в будь-якій організації індивіди й групи виконують певні ролі виходячи з приналежності до конкретних владних шаблів.

Наголошуючи на легітиматії внутрішньоорганізаційних відносини, дослідник пропонує розглядати їх через призму усталеного функціонального авторитету, коли певні індивіди або групи мають загальноновизнане, узаконене або нормативне право керувати життєдіяльністю соціальної організації, яка підтримується за допомогою процесів, що створюють та укріплюють кооперативні зв'язки субординаційного характеру. Легітимізована влада й авторитет, втім, є вкрай дефіцитними ресурсами, навколо яких завжди точиться боротьба та конкуренція між організаційними підгрупами, що, на думку Дарендорфа, є основним джерелом конф-

ронтуючої антитези. Особливості протікання конфлікту, отже, напряму залежать від того, якими є владні відносини різних рольових підгруп і осіб, що їх складають [3, с. 77-79].

Вчений, зокрема, відзначає, що в будь-якій організації можна виділити два основні типи статусно-функціональних ролей, а саме: функції правлячих і керівників. Так, перші здебільшого переймаються збереженням власного володарюючого статусу, в той час як останні більш зацікавлені у перерозподілі досягнутої влади та авторитету. Далі, за певних умов спонукаючих членів щойно наведених фракцій до усвідомлення інтенсифікації протилежності власних інтересів зростає внутрішня напруга і у результаті фінального розколу організація згодом ділиться на два антагоністичних осередки. Подібно до попередньо запропонованої Сартром діалектичної тріади, зняття означеного антагонізму спричиняє за собою перерозподіл влади, що, водночас, узаконює нові склади правлячих ролей, які знову починають конкурувати один з одним [Там само].

Не менш цікавою в цьому плані є концепція конфліктного функціоналізму запропонована Л. Козером, що виділяє зазначені причинні ланцюги, як такі, що покликані здійснити ґрунтовну дескрипцію джерел акумуляції конфліктом його адаптивних та системно-інтегративних якостей. Зокрема, на думку вченого, структурний ланцюг, що утворюється в рамках причинної залежності веде до поступового порушення мереологічної сполуки складових частин соціальної системи. Наступний закономірний етап охарактеризовано наявністю виразних конфліктних спалахів між складовими частинами коопераційного механізму, що, поступово вносить активний дисбаланс, спричиняючи тимчасовий розлад системи та роблячи загальну соціальну структуру більш рецептивною до внутрішніх коливань [5, с. 17]. Таким чином, посилюється здатність системи позбавлятися за допомогою конфлікту від загрозливих для неї в майбутньому порушень функціонального еквілібріуму.

Детально описавши конфліктологічні засади колективної динаміки, Козер, отже, доходить висновку, щодо умов, коли існуючій системі розподілу дефіцитних ресурсів починають відмовляти в легітимності її статусної функції. Це, зокрема, проявляється через зниження можливості відкрито виражати незадоволеність рівнем мінімальної обопільної довіри й лояльності, що необхідні для збереження цілісності панівної дистрибутивної системи, поступову атрофію соціальної мобільності, а також збільшення загального рівня зубожіння і лімітування можливості поступу для малозабезпечених прошарків суспільства.

Ще одне відносно узагальнене положення між запропонованою Сартром антагоністичною діалектикою і відповідними конфліктогенним проєкціям Дарендорфа і Козера полягає в тому, що в теоріях останніх джерелом конфлікту, однаковою мірою, проголошується нерівність у розподілі винагород, що як результат призводить до цілком закономірного невдоволення пригнічених учасників

статусно-рольової динаміки подібним статус-кво. Разом з тим, особливий інтерес викликають і певні об'єктивні розбіжності. Зокрема, постулюючи власне положення про реалістичні (чітко усвідомлені й артикульовані) інтереси групової взаємодії, Козер піддає сумніву валідність телеологічного чинника діалектичної логіки. На його думку, усвідомлення власних об'єктивних інтересів (реалістичний конфлікт) не обов'язково приводить до гострої революційної конфронтації, а скоріше, змушує сторони шукати компроміси й інші засоби конкурування як альтернативу відкритому протистоянню [4, с. 32].

Висновки. Відхиляючи будь-які детерміністичні й структуралістські тенденції, запропонований набір теорій надає особливої вагомості інтерперсональному внеску в суспільно-історичний поступ, віднайшовши в ньому місце для людської суб'єктивності. Репрезентоване в рамках сартрівської колективної діалектики екзистенційне підґрунтя, разом з тим, еманує глибинним песимізмом. Так, царица людської свободи розгортається в рамках соціальних утворень, груп і індивідуальному праксисі, обмежених з усіх боків примусами анти-діалектики, що позбавляє надії на формування будь-якої стійкої форми кооперації.

Постулюючи повсюдне відчуження, що проявляє себе як на рівні окремого індивідуума, вимушеного творити і перетворювати себе в ситуації відсутності будь-якого «небесного чи космічного провидіння», так і в рамках об'єктивованого соціуму, подібний соціальний екзистенціалізм розміщує колективну свідомість і мораль в площині діалектичного розвитку культури. Ретельно проаналізувавши діалектику міжособистісних відносин, наш дослід демонструє, що соціальна боротьба серед класів, рас або груп інтересів, повинна розумітися одночасно на психологічному та системному рівні.

Зокрема, на відміну від більш антагоністичних побудов Сартра та структурованої інтегрованості Р. Дарендорфа, що потрактує інтерперсональний конфлікт як природне утворення ієрархії владно-субординаційних відносин, Л. Козер не вбачає в колективній динаміці протиборства виключно руйнівних наслідків. Здійснюючи прискіпливий аналіз розмаїття колективно-інтенційних функцій притаманних конфліктним ситуаціям, дослідник розглядає їх як прояв об'єктивних суперечностей у процесі еволюції соціальних систем, наголошуючи на приматі конкуренції індивідів і груп у їх боротьбі за обмежені ресурси, владу, престиж та утвердження загальнозначущих цінностей.

Остаточний висновок щодо здатності соціального конфлікту набувати функціонального характеру залежно від конкретних умов та проявів колективної інтенції, отже, спонукає і надалі констатувати необхідність подальшого досліду цілого спектру чинників (взаємна відповідальність громадян і держави, революційні рухи та їх колективна легітимація, критичні маси та соціальна згуртованість, реформування та еволюція соціальних інститутів), що безпосередньо впливають на виникнення осереддя у якому він визріває і вирішується.

Список використаних джерел

1. Андрущенко В.П., Історія соціальної філософії: (Західноєвропейський контекст). - К.: Тандем, 2000. - 416 с.
2. Блумер Г., Коллективное поведение / Г. Блумер; [пер. с англ. Д. Водотынский] Американская социологическая мысль: тексты / сост. Е. И. Кравченко; под. ред. В. И. Добренкова - М.: Изд-во МГУ, 1994. - 496 с.
3. Дарендорф Р., Современный социальный конфликт. Очерк политики свободы / Ральф Дарендорф. - М.: РОССПЭН, 2002. - 284 с.
4. Денисенко І.Д., Сучасна теорія конфлікту: проблеми експлікації, демаркації, класифікації / І. Д. Денисенко // Український соціум. - 2013. - № 3. - С. 32-43.
5. Козер Л., Функции социального конфликта / Люис Козер. - М.: Идея пресс, 2000. - 205 с.
6. Крамар Т., Діалектика індивідуального та соціального у феномені свободи особистості / Т. Крамар // Вісник Київського національного торговельно-економічного університету. - 2010. - № 3. - С. 86-91.
7. Мамардашвили М.К., Категория социального бытия и метод его анализа в экзистенциализме Сартра // Современный экзистенциализм. М.: - Мысль. 1966. С. 149 - 204.
8. Сартр Ж.-П. Экзистенциализм - это гуманизм // Сумерки Богов. - М.: Политиздат, 1990. - 398 с.
9. Сартр Ж.-П., Буття і ніщо: нарис феноменологічної онтології. — К.: Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2001. — 855 с.
10. Шаровская АВ., Социальные проблемы в экзистенциальной философии // Известия ППГУ им. В. Г. Белинского. 2009. №11 (15). С. 11-18.
11. Critique of Dialectical Reason, Volume 1. London: Verso, 2004.
12. Jankovic, M., & Ludwig, K. (Eds.). (2017). The Routledge Handbook of Collective Intentionality. Routledge. New York.

References

1. Andrushhenko, VP., 2000. 'Istoriya social'noyi filosofiyi: (Zaxidnoyevropejs'ky'j kontekst) History of social philosophy: (Western european context)', - K.: Tandem, 2000. - 416 s.
2. Blumer, G., Kollektivnoe povedenie 1994. / G. Blumer; [per. s angl. D. Vodotynskiy] 'Amerikanskaya sotsiologicheskaya mysl': teksty (American sociological though: texts)', / sost. E. I. Kravchenko; pod. red. V. I. Dobren'kova - M.: Izd-vo MGU. - 496 s.
3. Darenndorf, R., 2002. 'Sovremennyy social'nyj konflikt. Ocherk politiki svobody (Modern social conflict. Essays on political freedom)', / Ral'f Darendorf. - M.: ROSSPEN, - 284 s.
4. Denysenko, ID., 2013. 'Suchasna teoriya konfliktu: problemy eksplikatsiyi, demarkatsiyi, klasyfikatsiyi' (Contemporary conflict theory of: problems, explications, demarcations, classifications)', / I. D. Deny'senko // Ukrayin's'ky'j socium. - 2013. - №3. - S. 32-43.
5. Kozer, L., 2000. 'Funkcy'y' socy'al'nogo konfly'kta (Functions of social conflict)', / Lyuy's Kozer. - M.: Y'deya press, - 205 s.
6. Kramar, T., 2010. 'Dialekty'ka indy'vidual'nogo ta social'nogo u fenomeny svobody' osoby'stosti (Individual and social dialectics in phenomenology of personal freedom)', / T. Kramar // Visny'k Ky'yivs'kogo nacional'nogo torgovel'no-ekonomichnogo universy'tetu. - № 3. - S. 86-91
7. Mamardashvily, MK., 1966. 'Kategory'ya socy'al'nogo byty'ya y' metod ego analy'za v ekzystentsyal'ny'zme Sartra (Category of social being and methods of its analysis in Sartre's existentialism)', // Sovremennyy ekzy'stency'aly'zm. M.: - Mysl'. 1966. S. 149 - 204.
8. Sartre, Zh.-P., 1989. 'Ekzystentsyal'izm - eto humanizm // Sumerky Bohov (Existentialism is humanism // Twilight of the Gods)', - M.: Polytyzdat. - 398 s.